

1.2 FEMINISMUS Z HISTORICKÉ PERSPEKTIVY

1.2.1 První vlna feminismu

Většina z nás prošla vzdělávacím procesem, aniž se dozvěděla něco bližšího o dějinách žen. Pokud bychom se omezili výhradně na podání běžných amerických učebnic historie, získali bychom dojem, že tím jediným, o čem usilovaly a čeho dosáhly ženy v devatenáctém a na počátku dvacátého století, bylo přiznání volebního práva. Není tedy divu, že hovořili se o feminismu v devatenáctém století, většinou lidí splývá slovo *feministka* se slovem *sufražetka* (z fr. *suffrage*: volební právo – pozn. překl.). Feministická historiografie věnující se *ženskému hnutí* však zdůrazňuje, že výlučný důraz na volební právo se prosadil až po několik desítek let trvajících kampaní, která tematizovala i řadu jiných forem genderové nerovnosti. Řada feministek navíc i poté vytrvale odmítala, aby se volební právo kladlo na první místo aspirací ženského hnutí, a upozorňovala na jiné aspekty nerovnoprávného postavení žen (Cott, 1987; Delmar, 1986; Goldsmith, 1998). Právě tak jako feminismus současný byl i feminismus raný mnohem rozmanitější, než mu přiznávají tradiční historické popisy (viz Komentář 1.1 na straně 39).

Feministická historička Gerda Lerner (1993) také ukázala, že feministické myšlenky lze nalézt již v dobách předcházejících té, která bývá nazývána „první vlnou“ feminismu, tedy období 1830–1920 (viz také Norton, 1997). Ve své analýze středověkých historických dokumentů rekonstruovala tradici protestu žen vůči patriarchálnímu útlaku, přestože jde o rekonstrukci kusou, neboť – jak autorka vysvětluje – činy žen ani jejich písemné projevy nebyly nikdy systematicky dokumentovány. Ženy byly z aktivního utváření dějin naopak systematicky *vylučovány*, neboť jen muži měli moc určovat, jak chápat dějiny a co je či není jejich relevantní součástí. Ty ženy, které se genderové nerovnosti vzdíraly, se proto nikdy nemohly nic dozvědět o podobných snahách svých předchůdkyň. Právě tato skutečnost tak dlouho bránila zrodu *feministického vědomí* – pochopení, že sociální nerovnost se vztahuje na ženy jako kolektivum, nikoli individuálně, a že jejich podřízenost je společensky utvářena a udržována systémem, který lze prostřednictvím kolektivního úsilí nahradit spravedlivějším uspořádáním. Přestože jednotlivé případy feministicky motivovaného odporu lze doložit v nejrůznějších historických dobách, feministické sociální hnutí se ustavilo teprve na počátku devatenáctého století.

Již na sklonku 18. století počala řada žen veřejně požadovat rovnoprávné postavení vůči mužům, především pak rovnost přístupu ke vzdělání. Tyto ženy, napří-

klad Judith Sargent Murray a Mary Wollstonecraft, pocházely ze středních a vyšších tříd. Muži z jejich společenského prostředí se často hlásili k politické filosofii individualismu a k demokracii a prohlašovali, že „všechny lidské bytosti mají od přirozenosti stejná práva ... a každému člověku mají být poskytnuty rovné podmínky pro svobodný osobní rozvoj“ (Klein, 1984, s. 530). Nezdálo se však, že by měli v úmyslu cokoli z uvedeného vztahovat na ženy či vůbec kohokoli jiného než bílé muže. Přestože se ženám ze středních vrstev v průběhu 19. století postupně dařilo dosahovat vyšší úrovně vzdělání než v dřívějších dobách, ukázalo se, že vstup do většiny profesí jim nadále zůstává právně odepřen. Jedinou volbou, která se nabízel, nechtěly-li trávit veškerý čas doma pletením nebo šitím, byla filantropická činnost. Jak konstatuje historička Lois Banner, především v severních státech USA existovalo velké množství dobrovolnických charitativních spolků, do nichž mohly vstupovat.

Adresátům podobných sociálně angažovaných aktivit – tedy Afroameričanům, čerstvým přistěhovalcům z Evropy, chudým a dělníkům – se požadavek rovnoprávnosti žen musel jevit přinejlepším jako irelevantní. Černošské ženy byly zotročeny spolu se svými muži a co do útlatku, vykořisťování a zbavení občanských práv, jimž byly vystaveny, jim byly svým způsobem rovny. Zatímco ženy z vyšších a středních tříd požadovaly přístup k prestižním zaměstnáním a rovnoprávnost vůči mužům, ženy z dělnických a chudinských rodin naopak volaly po ochraně a odlišném přístupu oproti mužům (Klein, 1984). Chudé ženy byly okolnostmi nuceny pracovat za mzdu mimo domov, aby pomáhaly uživit rodinu. Obvykle vydělávaly jeden až tři dolary týdně v přeplněných, zdravotně a bezpečnostně závadných továrnách (Banner, 1986). Není tedy obtížné pochopit, proč první feministky nedokázaly pro své cíle získat podporu širší ženské populace. (Jak si brzy ukážeme, rasismus a elitářství ani dnes nepřestávají sužovat některé složky ženského hnutí a nesou přinejmenším díl viny na roztříštěnosti současného feminismu.)

Jistou ironií je, že to byly právě zkušenosti z působení v organizacích bojujících za zrušení otroctví, co přivedlo mnoho bělošských žen ze středních a vyšších tříd k feminismu. Účast na jiných sociálně angažovaných aktivitách sice také poskytovala ženám cenné organizátorské a řídicí dovednosti, byly to však jen aktivity lokálního rozměru, svádějící k lokální perspektivě. Naopak abolicionismus pomohl územně roztroušeným skupinkám žen navázat vzájemný kontakt a sjednotil je v boji za společný cíl; podle některých soudů navíc sama ideologie abolicionismu dodala ženám teoretický rámec, který jim umožnil porozumět vlastnímu nerov-

noprávnému vztahu k mužům. K politizaci hnutí však jistě přispěl způsob, jak se k němu stavěli údajně liberální mužští abolitionisté. Například na prvním sjezdu bojovníků za zrušení otroctví, konaném v Londýně v roce 1840, nebylo ženským delegátkám povoleno veřejně vystoupit a musely sedět v závěsem oddělené části zasedacího sálu. Ženy byly tímto přístupem pochopitelně pobouřeny a řada z nich, například Lucretia Mott a Elizabeth Cady Stanton, se rozhodly ve Spojených státech pořádat vlastní konference, věnované nejen zrušení otroctví, ale i právům žen (Banner, 1986; O'Neill, 1969; Simon a Danzinger, 1991).

Následujících dvacet let bylo svědkem mnoha takových konferencí, z nichž nejslavnější se konala v Seneca Falls v americkém státě New York 19. a 20. července 1848. Asi tři sta žen, vedených Mott a Stanton, zde spolu s hrstkou sympatizujících mužů (muži původně vůbec neměli mít na konferenci přístup, nakonec však celé jednání řídili právě oni) přijalo Deklaraci postojů, záměrně formulovanou po vzoru americké Deklarace nezávislosti, a spolu s ní dvanáct rezolucí, z nichž většina měla podobu obecných prohlášení podporujících princip rovnosti pohlaví a odmítajících zákony a zvyklosti udržující ženy v podřízeném postavení. Všechny rezoluce s výjimkou jedné – „Prohlašujeme, že je povinností žen této země vydobýt si posvátného práva volit své politické zástupce“ – byly přijaty jednomyslně. Ti, kdo výzvu k přiznání volebního práva ženám nepodpořili, vyjadřovali obavy, že tak radikální požadavek oslabí podporu veřejnosti umírněnějším bodům prohlášení, či dokonce poslouží k diskreditaci celého hnutí; nicméně i tento bod byl nakonec většinou hlasů přijat a sjezd v Seneca Falls vstoupil do dějin jako oficiální zahájení kampaně za volební právo žen (Hole a Levine, 1984; O'Neill, 1969).

Prvořadým se ale požadavek volebního práva stal teprve po americké občanské válce. Do té doby dokázaly feministky nejen na konferencích o právech žen, ale i před zákonodárnými sbory a ve vlastních tiskovinách nastolit celou řadu politických otázek, například uvolnění pravidel oblékání, legislativní změny týkající se rozvodů a svěřování dětí do péče, přiznání práva žen na osobní vlastnictví a na svobodnou dispozici s vlastními příjmy. Když však v roce 1861 válka vypukla, mnoho žen ve své činnosti ve feministickém hnutí polevilo, aby mohly věnovat veškerý svůj čas a síly válečnému úsilí. Většina feministek očekávala, že republikánská vláda jejich vlastenecké nasazení po válce odmění tím, že ženám volební právo přece jen udělí; některé, mezi nimi Susan B. Anthony, však neskrývaly svou skepsi vůči této strategii. Naděje se skutečně ukázaly jako liché. Když válka skončila, americký Kongres nejenže odmítl udělit ženám stejná práva, jakým se těšili

muži, ale dokonce doplnil ústavu o novou diskriminační bariéru, když v druhé části Čtrnáctého ústavního dodatku výslovně hovořil o občanech „mužského pohlaví“. Patnáctý dodatek byl schválen s upřesněním, že volební právo nesmí být odepřeno na základě rasy, barvy pleti či dřívějšího nesvobodného postavení. Kritérium pohlaví nebylo zahrnuto (Banner, 1986; Hole a Levine, 1984).

Komentář 1.1

První femlnistky

Ačkoli se první vlna feminismu ve Spojených státech běžně popisuje jako sociální hnutí upínající se k jedinému cíli, totiž zajištění volebního práva pro ženy, činnost amerických feministek v devatenáctém a na počátku dvacátého století svědčí o opaku. Tyto ženy se podílely na prosazení celé řady politických a sociálních reforem v oblastech jako zdravotní prevence a hygiena, „morální povznesení“, zrušení otroctví či rozvoj školství. Předkládáme zde stručné životopisy několika málo z těchto žen, abychom nastílnili různorodost jejich původu, myšlenek a cílů.

Elizabeth Blackwell (1821–1910) Tato vůbec první lékařka ve Spojených státech odmítla manželství ve prospěch lékařské kariéry. Její lékařská praxe však trvala jen krátce, brzy přešla do administrativního vedení nemocnice a později pracovala na vývoji systému zdravotní prevence. Sehrála důležitou úlohu při tvorbě a zavádění řady veřejných hygienických opatření, která přinesla významná zlepšení zdravotního stavu a životních podmínek chudých, dělnické vrstvy, rasových a etnických menšin a přistěhovalců.

Charlotte Perkins Gilman (1860–1935) Jako profesionální spisovatelka, společenská kritička, novinářka a veřejná řečnice byla Gilman jednou z intelektuálních vůdkyň první vlny feminismu ve Spojených státech. Mezi tématy, o nichž psala a přednášela, byly rozdíly mezi pohlavími, sociální evoluce, vztah ženy a práce nebo vývoj v dětství. Přestože dávala přednost tomu, aby byla titulována jako „socioložka“, nikoli „feministka“, vliv jejího díla je v současné teorii socialistického feminismu jasně patrný. V době kolem přelomu století propagovala změny v tradiční praxi péče o děti a o domácnost, která by pracujícím ženám ulehčila jejich dvojitou břímě. Spíše než na zajištění formálních zákonných práv pro ženy se soustředila na zlepšení každodenního života chudých a dělnických žen.

Margaret Sanger (1879–1969) Sanger není do této skupiny zařazena zcela příhodně, neboť její dlouholetý boj za právo žen rozhodovat o svém těle sahá až do druhé poloviny dvacátého století. Nicméně právě její průkopnické úsilí z počát-

ku století má mimořádný význam; spadá totiž do doby, kdy nejen antikoncepční přípravky, ale i samo šíření informací o ochraně před početím bylo zakazováno a považováno za nemorální. Sanger byla za své aktivity několikrát zatčena a pohnána před soud. Své kauzy se však po celý život odmítala vzdát, neboť si byla vědoma, že genderové rovnosti nebude nikdy možné dosáhnout, nebude-li žena mít možnost svobodně plánovat své těhotenství a mateřství. Bojem za svobodu reprodukce se Sanger proslavila nejvíce, zasazovala se však i o zlepšování pracovních podmínek a kvality bydlení dělnické třídy a aktivně podporovala řadu socialistických politických požadavků.

Maria W. Stewart (1803–1879) Černošská žena, která osiřela ve věku pěti let a pracovala jako služka v rodině bělošského duchovního, kde setrvala až do patnácti let. V roce 1832 se stala první ženou narozenou ve Spojených státech, která přednesla veřejný projev. V sérii čtyř přednášek z onoho roku vyzývala pracující ženy i ženy v domácnosti, aby se vzdělávaly a rozvíjely svůj potenciál, utlučený podřízeným, služebným postavením. Vystupovala na obranu práva žen hovořit na veřejnosti. Později se stala učitelkou a v roce 1863 založila vlastní školu ve Washingtonu.

Sojourner Truth (1797–1883) Narodila se jako otrokyně, během svého dětství byla několikrát prodána jinému majiteli a od svých pánů si vytrpěla četná ponižující příkoří včetně znásilnění. Když bylo ve státě New York otroctví zrušeno, stala se potulnou kazatelkou. Ve svých kázáních podporovala abolicionistické hnutí, vyzývala k ochraně a podpoře chudých a k zrovnoprávnění žen. Během americké občanské války navštěvovala unionistické jednotky a po jejím skončení se soustředila na materiální pomoc propuštěným otrokům a podporu při jejich usazování v nových domovech.

Frances Willard (1839–1898) Zakladatelka a jedna z prvních předsedkyň Ženského křesťanského protialkoholického sdružení (Women's Christian Temperance Society, WCTU). Aktivně působila v řadě občanských a morálně reformních hnutí, zřejmě nejznámější je však svými kampaněmi za přísné zákony regulující prodej a konzumaci alkoholu. Jednou z motivací jejího neúnavného boje za prohibici byla ochrana žen a dětí, často ohrožovaných či týraných opilými manželi a otci.

Victoria Claflin Woodhull (1838–1927) Jedna z nejbohemštějších a nejkontroverznějších představitelk prvních vlny feminismu. Woodhull se proslavila především hlásáním volné lásky a pokoutními milostnými vztahy s bohatými muži, například Corneliem Vanderbiltem. Woodhull je však třeba také zmínit jako první

ženu, která vlastnila makléřskou firmu na Wall Street, první Američanku, která vystoupila před Kongresem, a první Američanku, která kandidovala na prezidentskou funkci (přestože ženy tehdy ještě nesměly ani volit a sama Woodhull nesplňovala ústavou předepsanou věkovou hranici pro kandidáty).

Prameny: Zpracováno na základě prací Gabriel, 1998; Gray 1979; Hill, 1980; Hine a Thompson, 1997; Lerner, 1972; a Rossi, 1973.

Zklamané a rozhněvané feministky se rozhodly přenést boj za práva žen na úroveň jednotlivých států Unie a začaly v Kansasu. V roce 1867 vyzvaly k uspořádání dvou referend v Kansasu – jednoho o volebním právu černochů, druhého o volebním právu žen. Kansaští republikáni tehdy podporovali jen první z referend, zatímco proti druhému otevřeně vystupovali. Mezi tamními demokraty, kteří měli pro feminismus pramálo pochopení, převážila rasistická motivace; podpořili požadavek ženského volebního práva v naději, že tak oslabí podporu pro volební právo černochů. Přijat nakonec nebyl ani jeden návrh a celá kansaská kampaň vyvolala v ženském hnutí hluboký rozkol. Stanton, Anthony a další feministky spojené s Demokratickou stranou ztratily podporu mnoha jiných členek hnutí, znechucených jejich pokrytectvím a rasismem. Tyto i jiné rozpory ohledně strategií a cílů hnutí nakonec vedly část členek k založení vlastní organizace, Americké společnosti pro volební právo žen (*American Woman Suffrage Association, AWSA*), jejímž jediným cílem bylo rozšíření volebního práva nejen na ženskou, ale i na černošskou populaci. Stanton a její příznivkyně založily konkurenční Národní společnost pro volební právo žen (*National Woman Suffrage Association, NWSA*), která bez ohledu na svůj název prosazovala vedle volebního práva žen i řadu dalších politických požadavků. Ani jedna skupina se netěšila valné přízni širší veřejnosti, zvláště velkým potížím však čelila NWSA, neboť některé její členky propagovaly „volnou lásku“ a marxismus, čímž této organizaci vtiskly protiamerický a protirodinný punc (Cott, 1987; Goldsmith, 1998). Obě organizace se nakonec v roce 1890 sloučily do Americké národní společnosti pro volební právo žen (*National American Woman Suffrage Association, NAWSA*), aby spojily síly k definitivnímu prosazení svého ústředního cíle (černošští muži získali právo volit již v roce 1870).

Pro americké feministické hnutí v období na přelomu století byl charakteristický sklon podřizovat prostředky účelu. Některé feministky se zdály být ochotny využít jakéhokoli předsudku či stereotypu, byť i hluboce škodlivého, pokud pomohli získat hlasy pro jejich věc. Zatímco tedy některé představitelky hnutí trvaly

na právu žen volit s odůvodněním, že v demokracii má každý právo rozhodovat sám o sobě, jiné na podporu svého požadavku uváděly, že účast žen přinese „očistu“ politického života. Ženy podle nich měly do politiky přinést vrozené vlohy, jako je sklon pečovat o druhé – vlohy, které je činily nikoli rovnými mužům, ale jim nadřazenými (Cott, 1987). Podobně těžily některé sufražetky ze silícího nepřátelství starousedlých amerických bělochů ze středních vrstev vůči přistěhovalcům i z jejich hluboce zakořeněného protičernošského rasismu (Caraway, 1991; Simon a Danzinger, 1991; „Suffragette's Racist Remark“, 1996).

Ve stejné době se ovšem jiným feministkám, například Charlottě Perkins Gilman, dařilo k účasti na emancipačním hnutí úspěšně mobilizovat ženy i muže z dělnických vrstev a přistěhovaleckých komunit. Jak konstatuje historička Nancy Cott (1986, s. 53), „muži i ženy z jednotlivých rasových, etnických a ideologických skupin si naléhavěji než kdy dříve uvědomovali, že zavedením všeobecného volebního práva mohou zdvojnásobit počet svých hlasů“ (viz též Cott, 1987). Organizace černošských žen – například Národní svaz spolků barevných žen (*National Association of Colored Women's Club*), Národní federace afroamerických žen (*National Federation of Afro-American Women*) či Severovýchodní svaz spolků barevných žen (*North-eastern Federation of Colored Women's Clubs*) – vytvářely výbory pro volební právo a pořádaly školení o občanských principech a americké ústavě, aby připravily ženy na zapojení do volebního procesu (Hine a Thompson, 1997). Pro černošské ženy znamenalo volební právo víc než jen věc ženské emancipace: představovalo i novou zbraň v boji s častou – a často násilnou – sabotáží volebního práva černošských mužů na americkém Jihu (Cott, 1987; Yee, 1992). „Jejich aktivizace byla motivována touhou nejen po genderové spravedlnosti, ale také po dalším pokroku ve zrovnoprávnění rasovém, a to přesto – nebo právě proto –, že si byly vědomy, že na podporu volebního práva žen jsou současně využívány i bělošské rasistické argumenty“ (Cott, 1986, s. 53). Černošské ženy byly systematicky vylučovány z účasti ve většině bělošských ženských organizací (Caraway, 1991; Simon a Danzinger, 1991). V každém případě bylo na počátku 20. století zřejmé, že „hlavní proud feminismu“ není hnutím všech žen bez rozdílu, ale spíše hnutím vyhraněně bělošským a středostavovským.

Během devadesátých let 19. století zavedlo volební právo žen hned několik států v západní části USA (například Wyoming v roce 1890, Colorado v roce 1893, Utah a Idaho v roce 1896), poté se však žádný další nepřipojil až do roku 1910. NAWSA a jiné ženské organizace, jako například Národní strana žen (*National*

Women's Party, NWP), vedená Alice Paul, nadále pořádaly petiční kampaně, demonstrace a jiné veřejné akce. Hořká ironie však chtěla tomu, že bylo zapotřebí další války – první světové –, aby se politický vývoj obrátil v jejich prospěch. Většina feministek podporovala v otázce války postoj prezidenta Wilsona a různými způsoby podporovala válečné úsilí státu, na rozdíl od doby občanské války však nepřestávala zároveň aktivně prosazovat své požadavky a přispívat k volebním porážkám senátorů, kteří volební právo žen odmítali. Nakonec sněmovna i senát na zvláštní legislativní schůzi konané na jaře 1919 schválily Devatenáctý doplněk americké ústavy a předaly jej státům Unie k potřebné ratifikaci dvoutřetinovou většinou. Ratifikace trvala o něco více než rok a 26. srpna 1920 získalo 26 milionů amerických žen volební právo.

Následné období lze nejlépe popsat jako antiklimax. Všeobecné volební právo jednak nepřineslo onen dramatický dopad, který feministky slibovaly – což se ostatně dalo čekat, uvážíme-li, že bylo propagováno jako lék na doslova veškeré společenské neduhy. Ženy sice získaly právo volit, voleb se však účastnily v menší míře než muži, a pokud volily, volily podobně jako oni (viz kapitola 9). Především však úspěch kampaně za volební právo připravil feminismus o značnou část aktivní podpory, jíž se dosud těšil, neboť mnoho žen hnutí opustilo v přesvědčení, že spolu s volebním právem získaly i rovnoprávné postavení vůči mužům v obecném smyslu. Především mladé ženy se k ženskému hnutí stavěly lhostejně či vysloveně odmítavě a hovořily o feministkách jako o osamělých, neprovdaných ženách, které jen zbytečně vyvolávají nepřátelství mužů. Sociální aktivismus obecně upadl v politicky konzervativním poválečném období v nemilost a „kult domácnosti“ se znovu probral k životu, tentokrát s jemným posunem v rétorice: moderní, „emancipovaná“ středostavovská hospodyně se měla stát „ředitelkou domácnosti“, která spojuje využití plodů moderní vědy s „estetickým duchem“, aby vytvořila své rodině příjemné a fungující domácí prostředí. Jak shrnuje O'Neill (1969, s. 13), „namísto feminismu se heslem dne stala femininita“.

Neznamená to však, že feminismus vymizel úplně. Například Alice Paul, popisovaná jako „oddaná, železnou vůlí obdařená, superfeministka“, měla úzký okruh příznivkyň v Národní straně žen, která se i nadále zasazovala za práva žen v řadě oblastí života, ovšem s důrazem na Zákon o rovnosti práv mezi pohlavími (*Equal Rights Amendment*) (Taylor, 1990, s. 287). Jiné organizace, jako například Národní federace ženských obchodních a profesních spolků (*National Federation of Business and Professional Women's Clubs*), Národní asociace advokátek (*National Association of*

Women Lawyers) či Americký svaz žen pracujících ve zdravotnictví (*American Medical Woman's Association*), prosazovaly volbu žen do politických funkcí a jejich jmenování do výkonných funkcí ve státní správě. Lze tedy spolu s Taylor (1990, s. 284) říci, že období následující po ratifikaci Devatenáctého ústavního dodatku a končící šedesátými léty sice nebylo obdobím masového ženského aktivismu, hnutí však zároveň nikdy neupadlo do úplné nečinnosti (viz rovněž Cott, 1987). Počátek šedesátých let pak přinesl obnovenou politickou mobilizaci žen jak v USA, tak i za jejich hranicemi (viz Komentář 1.2 na straně 45). Feminismus našel novou dynamiku.

1.2.2 Druhá vlna feminismu

K renesanci feminismu na počátku šedesátých let přispělo několik faktorů. Důležitým podnětem bylo vydání knihy *Feminine Mystique* autorky Betty Friedan v roce 1963. Friedan dokázala vyjádřit pocit nespokojenosti a nudy, sužující tehdejší vzdělané středostavovské bělošské ženy v domácnosti. Tyto ženy, uzavřené ve svých předměstských domovech (které Friedan nazývá „komfortními koncentračními tábory“), si uvědomovaly, jak omezené jsou jejich možnosti osobního růstu. Přestože své vlastní potřeby podřídily potřebám svých mužů a dětí, zůstal jim místo naplnění intenzivní pocit prázdnoty. Friedan o tomto stavu hovoří jako o „problému beze jména“, skutečný význam její knihy však spočívá v pojetí tohoto problému jako problému *společenského*, a nikoli individuálního. Kniha se rychle stala bestsellerem – a co je důležitější, stala se odrazovým můstkem k úvahám o **politice vztahů mezi pohlavími** (*sexual politics*), tedy ke zkoumání kořenů genderové nerovnosti nejen ve veřejné sféře, ale i „v ‚soukromí‘ našich kuchyní a ložnic“, v intimních vztazích mezi muži a ženami (Stacey, 1986, s. 210). Z takovýchto úvah vyplynul často citovaný feministický slogan „osobní je politické“.

Ještě před vydáním *Feminine Mystique* však na problém pohlavní diskriminace upozornila sama americká vláda. Na naléhání Esther Peterson, kterou později jmenoval náměstkyní ministra práce, ustavil prezident John F. Kennedy v roce 1961 Prezidentský výbor pro otázky postavení žen. Zajímavé je tvrzení Kramer (1986), že Peterson zřízení tohoto výboru prosazovala jako ústupek představitelkám Národní strany žen a Federace ženských obchodních a profesních spolků, které tehdy stupňovaly svou kampaň za prosazení Zákona o rovnosti práv mezi pohlavími. Výbor se ve své závěrečné zprávě soustředil především na přetrvávající dalekosáhlou diskriminaci žen na pracovním trhu; na základě této zprávy byl pak připraven Zákon o rovnosti mezd, přijatý v roce 1963 (viz kapitola 7), byly usta-